

Nou institucionalisme i realitat contextual.

Martí Manen

Ens trobem en un moment de definició dels models culturals. Sembla clara l'aposta oficial cap al gran esdeveniment, de presència mediàtica, sota criteris unificadors i amb oferta de resultats. Per altra banda, la comunitat artística opera des de la idea de laboratori artístic, entenent les necessitats bàsiques prèvies a la presentació com el marc d'operacions on cal focalitzar l'esforç, així com en la investigació. Davant del resultat immediat, o a curt termini, imprescindible des d'una mirada comercial al sector cultural, una mentalitat basada en el coneixement i en l'educació proposa anar més enllà.

Es tracta de dos models que podrien operar al mateix temps, però que, pels condicionants econòmics i polítics històrics, sembla difícil que així sigui. La tradició política de desconfiança amb l'electorat (i a la inversa) obliga a una enorme distància entre estaments governamentals i realitat. Els programes culturals acostumen a fer-se pensant en el temps polític i no en la lògica temporal de la cultura. El rendiment polític acostuma a passar per sobre de les necessitats pròpies del sector, i les maneres de comptabilitzar aquest rendiment són cada vegada menys "cultura" i més mercadotècnia: quants missatges s'han fet arribar a la població, quin número de visitants han vist el que es proposava. Els criteris de qualitat desapareixen; l'element crític intern també. Podem arribar a situacions kafkianes on es programi sense necessitat d'oferir res, sense cap connexió amb el context artístic per llençar només missatges publicitaris de benestar, negant qualsevol opció al diàleg i bloquejant el procés amb secretisme. Depèn, evidentment, de si hi ha un diàleg com a base de construcció, o es veu a l'altre com a enemic/rival/molèstia i no com a co-productor.

Seria un error responsabilitzar només al sector públic de les dificultats d'investigació o creació de laboratori. El sector independent en massa ocasions es justifica pensant en les mancances del camp institucional, necessitant del reflex constant davant la institució per la seva pròpia existència i definició. La generació d'un context de discussió, diàleg, producció i experimentació no necessita sempre del fet institucional, ja que el ritme de la institució és un altre.

Des dels sectors independents sembla que el destí final hagi de ser habitualment la institució. La cultura pot ser subvencionada (la creació d'una societat crítica és una obligació de la pròpia societat i, com a tal, els seus governs ho haurien de potenciar), però sovint sembla confondre's el que signifiquen els governs amb les institucions que els representen. El ritme institucional no és el mateix que el real. La institució clàssica no pot respondre a la realitat pel seu propi funcionament. La institució pot encabir un tipus de proposta molt concreta, tot i que els límits semblen ampliar-se, però

és difícil que les grans institucions canviïn la seva manera de funcionar per situar-se en paral·lel a la creació contemporània. Per aquest motiu, hi ha maneres de fer que no podran ser filtrades per la institució, ja que utilitzen uns registres absolutament diferents. I això no resulta gens preocupant. Mes aviat el contrari.

És necessari que la comunitat artística defineixi les seves formes d'actuació més enllà de les institucions, participant en la creació d'estructures pròpies que suportin realment les necessitats, ja que si no és així, sembla impossible la creació d'un debat a temps real, exposant-se els dubtes i construint opinions a partir del contacte. La manca de recursos pot dificultar aquesta tasca, però si realment això existeix els recursos arribaran pel fet que es veurà absolutament necessari. No es parteix d'una idea de legitimació, on el sector institucional i el mercat tenen molt a dir, sinó d'una voluntat de construcció i autoconeixement; d'investigació i certa flexibilitat davant la presentació d'idees. Els discursos de treball sembla que no necessàriament passen per la institució, ja que aquesta, com a espai de presentació, tendeix a vestir-los d'exposició per pures necessitats de definició.

L'exercici de construcció parteix del reconeixement comú d'un espai d'intercanvi més enllà de la lògica competitiva dirigida, també, pel una idea mercantilística de producció.

El camp institucional de la ciutat de Barcelona va realitzar una lectura crítica a quina era la seva funció i la seva relació amb el context. Exemples en serien les exposicions "Els límits del museu" (Fundació Tàpies, 1995) i "Mirades sobre el museu" (Macba, 1996), però des d'aquell moment, on el focus d'atenció es trobava més en el fet expositiu, sembla que la revisió de les funcions no s'ha fet de manera pròxima a la realitat local.

La lectura crítica des del sector institucional sembla dirigida cap a un intent de formar part de la realitat creativa actual, més pròxima a la idea de procés de treball que no pas a l'assoliment de resultats puntuals.

Troblem institucions que han treballat sota la voluntat d'aquesta adaptació, buscant certa flexibilitat, potenciant l'experimentació i allunyant-se d'un sistema basat únicament en el resultat visualitzable. Un nou institucionalisme més imbricat en els processos de producció de coneixement i debat. El Rooseum a Malmö (amb la proposta de Charles Esche) o la Kunstverein a Munich (amb el projecte de Sputniks de Maria Lind), així com també la Sala Rekalde a Bilbao (com comentava Chus Martínez dins dels seminaris de "L'estat de les estructures" a Hangar), poden ser exemples de moments d'experimentació des del món institucional. Propostes com la xarxa noruega PNEK o l'Interactive Institute suec, amb una voluntat de superar les estructures jerarquitzades per possibilitar un treball d'investigació a llarg termini, permeten contactes entre el món institucional i la investigació independent, a llarg termini, fora de la lògica universitària. Això sí, es tracta d'institucions de petit format, no sembla que per exemple els grans museus internacionals puguin, i vulguin, realitzar canvis en la seva manera d'afrontar-se al fet artístic. Les grans institucions responen a la necessitat de crear

història i això les allunya necessàriament del dubte i la prova com a matèria de treball.

Aquest nou institucionalisme busca, en els agents independents, claus per a la identificació de la realitat cultural.

De tota manera, des del camp institucional cal vigilar amb l'apropiació d'estructures o propostes independents, ja que aquesta incorporació pot desactivar la seva autèntica funció de teixir la realitat des d'un model de col.laboració i basat en l'experimentació, el treball i la participació. És necessari un respecte cap a l'altre, entenent-lo com a un interlocutor vàlid. Quan apareix el desig de fer visible, des d'estructures institucionals, situacions en temps real, la col.laboració ha de partir de les dues bandes. I no cal oblidar que hi ha propostes que el pas cap al sector institucional les pot desacreditar, ja que poden patir una modificació en els seus ritmes i maneres de fer per les necessitats que marca la institució.

La creació d'opinions, el dubte i el debat que genera el dubte, el contacte entre els diferents agents acaben sent la base que permet fer una lectura de tot el context, generant així models propis de plantejament i organització del sector artístic. Per la generació dels models propis, cal que les diferents capes (siguin institucionals o independents) es puguin autodefinir com a espais de treball per elles mateixes.